

Małgorzata Czuryk-Kulasza

PODMIOTY DZIAŁALNOŚCI CHARYTATYWNEJ KOŚCIOŁA WEDŁUG KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Do problematyki działalności charytatywnej Kościoła *Kodeks Prawa Kanonicznego* odnosi się w Księdze II zatytułowanej *Lud Boży*. W części pierwszej tej księgi zatytułowanej *Wierni chrześcijanie*, wskazane zostały obowiązki i uprawnienia wszystkich wiernych (kan. 215, 222) oraz wiernych świeckich (kan. 227) i duchownych (kan. 282), dotyczące przedmiotowej problematyki. W części drugiej zatytułowanej *Hierarchiczny Ustrój Kościoła*, - obowiązki biskupa diecezjalnego (kan. 394) i proboszcza (kan. 529), natomiast w części trzeciej noszącej tytuł *Instytuty Życia Konsekwowanego i Stowarzyszenia Życia Apostolskiego* wskazano także obowiązki tychże instytutów odnośnie dzieł miłosierdzia (kan. 676).

Posługa charytatywna Kościoła została ujęta przez prawodawcę w KPK głównie w formie obowiązków. Przyczynę takiego *status quo* wskazuje papież Benedykt XVI, stwierdzając, że Boża miłość jest bezinteresownym darem i dlatego stanowi dla człowieka zobowiązanie. „Przykazanie miłości staje się możliwe tylko, dlatego, że nie jest jedynie wymogiem; miłość może być przykazana, ponieważ wcześniej jest dana”¹. Wszyscy wierzący powinni podjąć dzieło miłości względem bliźniego. W miłości Bożej zawiera się wskazanie, by nie zachowywać jej dla siebie i stać się jej świadkiem wobec drugiego człowieka. Natomiast wskazane w kodeksie uprawnienia mają dopomóc wiernym w wypełnianiu tej powinności.

---

¹ Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est*, nr 14.

1. Wszyscy wierni chrześcijanie

Nazwa księgi KPK *Lud Boży* wyraża nowy kierunek eklezjologicznego ustawodawstwa posoborowego. W okresie przed soborowym wizja Kościoła jawiła się jako społeczność hierarchiczna. Natomiast obecnie, na pierwszy plan wysunięto zasadę prawdy o Kościele jako Ludzie Bożym, która implikuje zasadę poszanowania równości wszystkich członków, zarówno, co do godności, jak i powołania do udziału w misji Kościoła w świecie (LG 32).

Podmiotem fundamentalnej zasady równości są ci, którzy przez chrzest zostali włączeni do wspólnoty Ludu Bożego². Zasada równości między wszystkimi chrześcijanami została wyraźnie wskazana w kan. 208 KPK. Jej podstawą jest nadprzyrodzona godność osoby ludzkiej, którą każdy wierny uzyskuje z chwilą ochrzczenia. W kanonie tym ustawodawca podkreśla, że fakt równości wszystkich wiernych nie zaprzecza istniejącym między nimi różnicom wynikającym z różnych zadań, jakie każdy ma do spełnienia w Kościele z uwzględnieniem swych charyzmatów, czy powierzonych urzędów. Każdy ochrzczony uczestniczy w potrójnym zadaniu Chrystusa i Kościoła: kapłańskim, prorockim i królewskim. Szczególnie istotny jest udział w królewskim zadaniu, gdyż wyraża się ono w służeniu innym ludziom na wzór Chrystusa. Dla chrześcijanina, służyć Chrystusowi znaczy panować, szczególnie w ubogich i cierpiących, w których Kościół rozpoznaje obraz cierpiącego Zbawiciela (KKK 786). Stąd też wynika postęga charytatywna Kościoła jako wspólnoty wiernych ochrzczonych.

Przyjmując wskazane wyżej pojęcie Ludu Bożego, ustawodawca kodeksowy wskazał obowiązki dotyczące działalności charytatywnej, wsparte prawami, wspólne wszystkim wierzącym. Uwzględniając jednak różnorodność charyzmatów i specyfikę poszczególnych stanów wiernych, dla każdego wskazał

---

² W kan. 204 § 1 KPK zawarta jest definicja wiernych chrześcijan.

szczególne i jemu właściwe, obowiązki dotyczące tejże działalności. Ich sumienne wypełnianie będące wykonywaniem funkcji królewskiej, gwarantuje realizację przez Kościół jako wspólnotę Ludu Bożego, jego istoty – służby miłości.

W sposób bezpośredni ustawodawca odnosi się do działalności charytatywnej w kan. 222 §2 KPK. Ogłaszając obowiązki wiernych dotyczące dysponowania dobrami materialnymi, wskazuje obowiązek popierania sprawiedliwości społecznej i wspomagania ubogich z własnych dochodów. Zawarcie obowiązku wiernych wspomaganie Kościoła w potrzebach w KPK stanowi recepcję nauki Soboru Watykańskiego II w tej sprawie. Obowiązek ten należy analizować łącznie z zasadą współodpowiedzialności wiernych za realizację misji Kościoła w świecie³. Jednym z celów świadczeń dokonywanych przez wiernych jest działalność charytatywna. Obowiązek ten wierni mogą spełnić poprzez składanie ofiar z okazji posług religijnych, jałmużny, zapisy testamentowe, czy darowizny. Formę spełnienia tych obowiązków mogą również stanowić świadczenia spontaniczne⁴ i podatki nakładane przez władze kościelne w określonych wypadkach⁵. W § 2 analizowanego kan. ustawodawca, przypominając powołanie Chrystusa, wskazuje na obowiązek popierania sprawiedliwości społecznej oraz wsparcia dla biednych z własnych dochodów. Obowiązek ten wynika ze sprawiedliwości i miłości społecznej. Sprawiedliwość społeczna, będąca regulatorem życia społeczno – gospodarczego, nie jest w stanie rozwiązać wszystkich problemów społecznych, do tego niezbędne jest wsparcie miłości społecznej. Sprawiedliwość i miłość społeczną zwykle wymienia się łącznie i uważa się, że jedna uzupełnia drugą w taki sposób, że bez jednej z nich życie

---

³ Należy w tym miejscu odwołać się do kan. 204 § 1, 208, 210 KPK.

⁴ Kan. 1261 § 1 KPK.

⁵ Kan. 1262; 1264 KPK.

społeczne byłoby niemożliwe⁶. Przejawem zasady sprawiedliwości jest wspieranie ubogich przez oddanie im tego, co się im należy. Natomiast udzielanie im pomocy z własnych dochodów stanowi okazanie miłości bliźniemu⁷.

Zadośćuczynienie przez wiernych obowiązkowi wspierania ubogich może następować indywidualnie lub wspólnotowo. Każda z tych form jest istotna i powinna być odpowiednio stosowana. Nowe możliwości realizacji zadań Kościoła wprowadza działalność w stowarzyszeniach. Dzięki nim Kościół może lepiej spełniać swe posłannictwo wobec świata⁸. W kan. 215 prawodawca wymienia prawo swobodnego zakładania stowarzyszeń i kierowania nimi. Stowarzyszenia te mają na celu prowadzenie działalności charytatywnej, dzieł pobożności i inną realizację chrześcijańskiego powołania w świecie. Jakkolwiek KPK nie podaje definicji stowarzyszenia, to komentatorzy na podstawie różnych elementów zawartych w kanonach określają stowarzyszenie wiernych, czyli stowarzyszenie kościelne jako związek osób dla skutecznej realizacji jakiegoś dobra duchowego lub materialnego, właściwego dla misji zbawczej Kościoła, obejmujący bądź to katolików świeckich, bądź tylko duchownych, bądź jednych i drugich razem⁹. Stowarzyszenia wiernych powstające w celu realizacji misji Kościoła w świecie mogą mieć

---

⁶ J. Dyduch, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie soborowym*, Kraków 1985 r., s. 198-199.

⁷ J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, Poznań 2005, s. 40-41.

⁸ J. Dyduch, *Obowiązki i prawa...*, s. 88.

⁹ J. Dudziak, *Stowarzyszenia wiernych. Normy prawne i ich aplikacja do aktualnych potrzeb Kościoła*, Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich (1994) nr 2, s. 13. Należy przy tym również zwrócić uwagę na fakt, że w kan. 215 KPK prawodawca nie wypowiada się na temat stowarzyszeń związanych z udziałem wiernych chrześcijan w życiu społeczności państwowej. Tego zagadnienia dotyczą normy zawarte w kan. 227 i 287 KPK.

status tylko kościelny¹⁰ albo tylko cywilny lub jednocześnie kościelny i cywilny¹¹.

Z prawem wiernych do stowarzyszania się jest związane prawo do wspólnego podejmowania własnych inicjatyw lub podtrzymywania apostołskiej działalności Kościoła. Podejmowane przez wiernych inicjatywy mogą mieć różne formy, np. szpitale, hospicja, czy przedszkola lub domy opieki społecznej. Tego typu przedsięwzięcia wiernych uczestniczą w misji apostołskiej Kościoła i dlatego powinny zachować relacje z hierarchią kościelną. Dla możliwości umieszczenia przez te przedsięwzięcia w swej nazwie przymiotnika „katolickie” niezbędne jest uzyskanie w tym celu zezwolenia władzy kościelnej¹². Zezwolenie to wskazuje na eklezjalny wymiar danej działalności podjętej przez wiernych¹³.

W kan. 298 § 1 KPK ustawodawca wskazał podmioty i cel stowarzyszeń kościelnych stwierdzając, że podmiotami zdolnymi do ich zakładania są wierni chrześcijanie i stowarzyszenia te powinny opierać się na wielokrotnie już wyżej akcentowanej zasadzie równości wszystkich członków, zarówno świeckich, jak i duchownych. Wskazane w analizowanym kanonie cele nie stanowią wyczerpania enumeratywnego, gdyż każde stowarzyszenie kościelne jest wynikiem charyzmatu i jego członkowie podejmują określoną działalność dla dobra wspólnego Kościoła, działając

---

¹⁰ W Kościele mogą prowadzić działalność instytucje i podmioty mające także osobowość prawną, np. szpitale, instytucje opieki społecznej. Osoby prawne w Kościele są ustanawiane albo na podstawie samego przepisu prawa albo na mocy dekretu wydanego przez kompetentną władzę kościelną. Działalność tych osób prawnych skierowana jest na realizowanie misji Kościoła, tj. dzieł pobożności, apostołatu lub miłości. Kompetentna władza kościelna powinna nadawać osobowość prawną tylko, jeśli rzeczywiście realizowany będzie cel pożyteczny i instytucje te będą posiadać środki wystarczające do osiągnięcia tego celu. zob. kan. 114 KPK.

¹¹ Więcej na ten temat J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, wyd. II, Warszawa 2005, s. 141-144.

¹² Kan. 216 KPK.

¹³ J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu...*, s. 34.

z natchnienia Ducha Świętego. Należy jednak wyrazić przekonanie, że wskazanie przez ustawodawcę jako przykładowego celu stowarzyszenia dzieł miłości, podkreśla ich istotę i wagę dla misji Kościoła. W § 2 kan. 298 KPK ustawodawca zachęca wiernych, aby wstępowali do takich stowarzyszeń, które są erygowane, polecane lub popierane przez władzę kościelną¹⁴. W KPK istnieje możliwość powoływania stowarzyszeń prywatnych i publicznych¹⁵.

2. Wierni świeccy

Specyfika posłannictwa świeckich polega na tym, że uczestnicząc w powszechnym kapłaństwie, stale żyją i działają w świecie, któremu mogą nadać ewangeliczny smak, przemieniać go i uświęcać od wewnątrz. Dlatego też mogą być i działać wszędzie tam, gdzie Kościół hierarchiczny jest nieobecny.

Działalność charytatywna będąca praktycznym realizowaniem przykazania miłości, nabiera szczególnego znaczenia wśród obowiązków ciążących na świeckich, gdyż stanowią oni niewątpliwie największą część Ludu Bożego. Nie ulega wątpliwości, że współczesny świat wymaga spotęgowania działalności charytatywnej w zakresie nie tylko materialnym, ale również duchowym. Należy przy tym podkreślić, że działalność ta jest typowa dla apostołskiej posługi świeckich. Świadectwo miłości i braterstwa stanowi istotny wymiar apostołstwa wiernych świeckich w Kościele. Miłość bliźniego jest najbardziej bezpośrednią, powszechną i zwyczajną formą przepajania duchem chrześcijańskim porządku doczesnego. Wskazane wyżej obowiązki wszystkich wiernych odnośnie działalności charytatywnej,

---

¹⁴ J. Dyduch, *Obowiązki i prawa...*, s. 98.

¹⁵ Dokładna analiza form i zasad powstawania stowarzyszeń nie stanowi istoty opracowania, dlatego też autor ogranicza się do wskazania zupełnie podstawowych informacji w tym zakresie dla właściwego zrozumienia ich roli w działalności charytatywnej. Natomiast w zakresie zasad funkcjonowania stowarzyszeń należy odwołać się do kan. 298 – 329.

umiejscowione w KPK, w sposób bezpośredni odnoszą się do świeckich.

Ustawodawca wskazał jednak w kan. 227 KPK normy, jakimi wierni świeccy powinni kierować się będąc obywatelami konkretnej społeczności państwowej. Należy bowiem pamiętać, że wszyscy wierni świeccy są członkami Ludu Bożego i tworzą Kościół, a równocześnie są obywatelami określonego państwa. Przysługujące im prawa człowieka powinny być przestrzegane zarówno przez wspólnotę kościelną, jak i polityczną. Konsekwencją tego jest, że w podejmowaniu wszelkiej działalności w zakresie porządku doczesnego, kierującego się swymi prawami, wiernym świeckim przysługuje wolność tak jak innym współobywatelom. Wolność ich nie jest jednak nieograniczona, granice wszelkiej autonomii i wolności działania ludzi stanowi prawo Boże naturalne. Ich przekroczenie stanowi zaburzenie ładu moralnego i w istocie jest bezprawiem¹⁶. Świeccy odnośnie swej działalności w zakresie spraw doczesnych powinni prawo Boże odczytywać w swoim sumieniu, które winni kształtować w oparciu o prawdę obiektywną wskazaną w Ewangelii i nauczaniu Kościoła¹⁷. Powinni odróżniać zadania, jakie na nich spoczywają jako na członkach Kościoła, od tych, które przysługują im jako członkom społeczności ludzkiej. Powinni starać się godzić jedno zadanie z drugimi, kierując się w każdej doczesnej sprawie sumieniem chrześcijańskim. W sprawach dotyczących wiary i obyczajów mają obowiązek zapoznać się z nauką Kościoła i zajmując stanowisko w sprawach doczesnych, kierować się prawdą głoszoną przez Magisterium Kościoła.

Świeccy, korzystając z wolności, powinni dbać o to, aby ich działalność przepełniona była duchem ewangelicznym. Oznacza to głoszenie Chrystusa poprzez świadectwo życia. Dla chrześcijanina kryterium wartościowania ludzi powinno być samo

---

¹⁶ J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu...*, s. 47 – 48.

¹⁷ Tamże.

człowieczeństwo i godność, jaką obdarzona jest każda osoba ludzka. Dostrzeżenie wielkości człowieka w jego skrajnym poniżeniu jest świadectwem zrozumieniu Ewangelii Chrystusa. Postawa otwartości na potrzeby drugiego człowieka, połączona z udzielaniem mu pomocy dowodzi charytatywnego zaangażowania świeckich.

Świeccy odpowiadają za odnowę porządku spraw doczesnych, kształtując go zgodnie z normami życia chrześcijańskiego zawartymi w Ewangelii, nie naruszając przy tym właściwych mu praw¹⁸. Ewangeliczne przykazanie miłości danej od Boga jest najwyższym prawem i obowiązkiem wspólnoty i powinno ożywiać i wspierać solidarność wiernych świeckich z innymi oraz stale uwrażliwiać ich na całokształt potrzeb bliźniego, zwłaszcza przez troskę o słabych i cierpiących. Wykonywanie wszelkich spraw doczesnych w oparciu o chrześcijańską *agape* i szerzenie działalności charytatywnej stanowi niewątpliwie wypełnianie wskazania ustawodawcy. Dzieła miłości wypływają z istoty Kościoła, wskazanej przez Chrystusa. Opierając całe swe postępowanie na prawdzie Ewangelii, świeccy powinni popierać działalność charytatywną oraz wszelkie rodzaje pomocy społecznej, skutecznie niosąc wsparcie potrzebującym jednostkom i narodom.

3. Wszyscy duchowni

Tożsamość każdego kapłana wynika z udziału w kapłaństwie służebnym Chrystusa. Przez wyświęcenie staje się on w Kościele i dla Kościoła żywym obrazem Chrystusa Kapłana¹⁹. Celem posługi i życia kapłanów jest głoszenie Ewangelii i budowanie Kościoła przez wierne naśladowanie Chrystusa ubogiego i miłosiernego. Duchowni, pełniąc swą służbę z oddaniem, stają się wzorem dla wiernych świeckich. Wszyscy wierni powołani są do podążania drogą wytyczoną przez Chrystusa, dlatego obowiązki wskazane w

---

¹⁸ J. Dyduch, *Obowiązki i prawa...*, s. 112.

¹⁹ Jan Paweł II, Adhort. Apostol. *Pastores dabo vobis*, nr 15.

tytułe I części I Księgi *Lud Boży* odnoszą się bez wątpienia również do duchownych. Zawarty tam katalog nie wyklucza jednak potrzeby wskazania w KPK obowiązków i praw odnoszących się tylko do stanu duchownego, czyli określonego zespołu osób duchownych. Katalog taki ustawodawca umiejscowił w rozdziale III tytułu III Księgi *Lud Boży*. Źródłem tego katalogu jest „godność kapłańska”²⁰.

Ustawodawca zobowiązał duchownych do świadczenia dzieł miłości. W kan. 282§1 KPK zawarł nakaz prowadzenia przez nich życia prostego i pozbawionego próżności. Obowiązek ten uzasadniony jest z jednej strony tym, że nie przestrzeganie go i życie w sposób wystawny, luksusowy może być powodem zgorznięcia. Natomiast z drugiej strony ustawodawca zauważa w jego nie przestrzeganiu zamach na wewnętrzną wolności duchownych. Konsekwencją tego może być nieumiejętność dostrzegania biednych i stania u ich boku, podczas, gdy okazywanie solidarności z wszelkimi wysiłkami na rzecz potrzebujących, bycie wrażliwym, rozumienie i rozróżnianie problemów ekonomiczno – społecznych, związanych również z biedą, stanowi istotę powołania tegoż stanu wiernych. Ustawodawca niewątpliwie w tym zakresie wsparł się wyraźnym wskazaniem Soboru Watykańskiego II wzywającego członków tego stanu wiernych do wytrwałego poszukiwania Chrystusa w „biednych, maluczkich, chorych, w grzesznikach i niewierzących” (DFK 8). Jednocześnie w § 2 analizowanego kan. duchowni zostali zobowiązani do tego, aby dobra materialne, jakie otrzymali z tytułu sprawowania urzędu kościelnego, po wydaniu tego, co niezbędne do godziwego utrzymania, przeznaczali na określone cele. Jako przedmiotowe cele, ustawodawca wskazuje dobro Kościoła²¹. Jednym z nich, podkreśla, są dzieła miłości. Zatem, należy zauważyć, że duchownym zlecono prowadzenie działalności charytatywnej.

---

²⁰ J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu...*, s. 93.

²¹ Tamże, s. 106.

W tym miejscu wskazania wymaga norma zawarta w kan. 275§2 KPK, która zobowiązuje duchownych do wspierania misji świeckich, jaką mają oni do spełnienia „w Kościele i świecie”. Regulacja ta ma zastosowanie również do działalności charytatywnej. Nie można, bowiem zapomnieć, że świeccy odpowiedzialni są za odnowę porządku doczesnego, kształtując go według norm Ewangelii. Ewangeliczne przykazanie miłości i prowadzenie działalności charytatywnej stanowi ich obowiązek, zwłaszcza tam, gdzie Kościół hierarchiczny jest nieobecny. Zatem, ustawodawca wskazuje, aby duchowni również w tym zakresie popierali wszelkie działania i inicjatywy świeckich. Mają oni respektować przestrzeń wolności, jaka przysługuje wiernym świeckim w życiu społecznym²².

Podsumowując należy podkreślić, że duchowni jak wszyscy wierni zobowiązani są do prowadzenia działalności charytatywnej, co wołą ustawodawcy, zostało wyraźnie zaznaczone w kan. 222 KPK. Obowiązek ten został dodatkowo wzmocniony wobec duchownych nakazem zawartym w kan. 282 KPK. Taka regulacja przedmiotowego zagadnienia podkreśla jego wagę dla realizacji swego powołania przez stan duchownych.

4. Biskup diecezjalny

Biskup diecezjalny, posiadając władzę zwyczajną, własną i bezpośrednią, przewodzi Kościołowi partykularnemu i reprezentuje go w całym Kościele powszechnym. Zleconą pieczę nad powierzonym mu Kościołem sprawuje pod zwierzchnictwem papieża. Dzięki temu każdy Kościół partykularny jest ściśle zjednoczony z Kościołem powszechnym²³. Biskup diecezjalny

---

²² Tamże, s. 96.

²³ S. Napierała, *Pojęcie Kościoła partykularnego w dokumentach Soboru Watykańskiego II*, Poznań 1985, s. 75.

partycypuje w potrójnym zadaniu: nauczania, uświęcania i rządzenia. Powierzone mu zadania wykonuje na mocy urzędu²⁴.

Sobór Watykański II dał wytyczne dla posługi biskupa diecezjalnego. Nazwał jego urząd prawdziwą służbą, czyli diakonią (KK 24). Wszelkie działania biskupa mają być podejmowane dla dobra całego Kościoła i w służbie braciom (KK 18). Szczególną troską winien on otaczać ludzi ubogich i słabych (DB 13). W swym nauczaniu biskup ma inspirować i popierać zaangażowanie pojedynczych osób oraz całych wspólnot we wszelkie akcje i dzieła charytatywne w powierzony mu części Ludu Bożego²⁵. Biskupowi diecezjalnemu Sobór powierzył kierownictwo i koordynację wszelkich działań charytatywnych w diecezji i poszczególnych jej częściach (DB 17).

Wytyczne Soboru odnośnie posługi charytatywnej biskupa diecezjalnego znalazły swe odzwierciedlenie w KPK. Należy tu zastanowić się nad kan. 394 KPK i 1261 § 2 KPK. Kan. 394 KPK został umiejscowiony w części II tytule I rozdziale II Księgi II *Lud Boży*, natomiast kan. 1261 § 2 KPK w tytule I Księgi V *Dobra doczesne Kościoła*.

Kan. 394 KPK zobowiązuje biskupa diecezjalnego do tego, aby był promotorem i koordynatorem wszystkich form apostołatu na terenie swej diecezji. Takie wskazanie jednoznacznie odwołuje do Soboru w myśl, którego do form apostołatu należy zaliczyć również działalność charytatywną (CD 17). Zatem, obowiązkiem biskupa jest koordynowanie tej działalności zarówno w całej diecezji, jak i w poszczególnych jej okręgach, z poszanowaniem charakteru właściwego każdemu z nich (§ 1 kan. 394). Oznacza to, że zadaniem biskupa jest stworzenie pewnej płaszczyzny współpracy, powinien on zachęcać do działalności charytatywnej,

---

²⁴ J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu...*, s. 230. Znaczenie urzędu biskupiego i sposób jego otrzymania ustawodawca uregulował w kan. 375 KPK.

²⁵ R. Völkl, *Bischofsamt und „caritas“ in den Dokumenten des Zweiten Vatikanischen Konzils*, *Oberreichnisches Pastoralblatt* nr 67 z 1966, s. 352 – 356.

aby wszelkie inicjatywy i instytucje zmierzały do wspólnego celu, a nie marnowały się w rozproszeniu²⁶. Koordynacja wszelkich działań jest konieczna ze względów funkcjonalnych oraz dlatego, że biskup będąc widzialną głową Kościoła partykularnego jest „zwornikiem” jedności w tej wspólnotcie. Przez jedność wszystkich akcji i przedsięwzięć przejawia się jedność danej diecezji²⁷.

W dalszej części kan. ustawodawca zobowiązuje biskupa diecezjalnego do usilnego przypominania wszystkim wiernym, aby stosownie do swej pozycji i warunków uczestniczyli w wykonywaniu dzieł apostołskich, a zatem pełnili również posługę charytatywną. Biskup powinien zachęcać ich do udziału w różnych formach apostołatu i wspomagania ich, odpowiednio do warunków miejsca i czasu (§ 2 kan. 394).

Obowiązek ten wsparty jest wskazaniem zawartym w kan. 1261 § 2 KPK, w którym ustawodawca stwierdza, że biskup powinien przypominać wszystkim wiernym ich obowiązek prowadzenia dzieł miłości zawarty w kan. 222 KPK. Biskup może nawet domagać się wykonania tego obowiązku przez wiernych.

Podsumowując należy stwierdzić, że istota obowiązków biskupa diecezjalnego wskazana w KPK odnośnie działalności charytatywnej polega na trosce o poszanowanie pluralizmu w tym zakresie i w trosce o zachowanie jedności w tych działaniach.

5. Proboszcz

Działalność charytatywna będąca istotną funkcją Kościoła powinna być realizowana na wszystkich jego płaszczyznach. W sposób najbardziej bezpośredni i realny Kościół urzeczywistnia się we wspólnocie parafialnej. Właściwie poprzez parafie

---

²⁶ J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu...*, s. 254.

²⁷ W. Przygoda, *Funkcja charytatywna Kościoła...*, s. 142.

chrześcijanin poznaje, czym w istocie jest Kościół²⁸. Założeniem modelowym parafii jest wspólnota ludzi miłujących się i pomagających sobie. Wprowadzenie tego modelu w życie stanowi fundamentalne zadanie wszystkich wiernych wspólnoty. Realizowane jest ono głównie przez posługę charytatywną²⁹.

Przykazanie miłości bliźniego jest przede wszystkim wezwaniem dla proboszcza, gdyż jest on przedstawicielem biskupa i na nim spoczywa główna odpowiedzialność w budowaniu Kościoła w tej części diecezji, w której sprawuje swój urząd (KK 28).

Udział proboszcza w prowadzeniu działalności charytatywnej został uregulowany w prawie powszechnym Kościoła w KPK w części II tytule III rozdziale VI Księgi *Lud Boży*.

Wszelkie uprawnienia i obowiązki proboszcz otrzymuje z tytułu urzędu powierzonego mu przez biskupa. Władza, jaka mu przysługuje jest zwyczajna i w swoim zakresie własna, czyli wykonuje on ją we własnym imieniu³⁰.

W kan. 529 § 1 KPK ustawodawca wskazał obowiązki proboszcza w zakresie władzy administracyjnej. Dotyczą one poznania wiernych i uczestniczenia w ich troskach oraz roztropnego umacniania ich. W tym celu proboszcz powinien odwiedzać rodziny, uczestniczyć w ich smutkach i niepokojach. Takie poznawanie ma służyć ich „umacnianiu w Panu” oraz roztropnie ich poprawiać i korygować, jeśli osłabli w rozwoju swego duchowego życia³¹. Szczególną miłością proboszcz ma otaczać chorych, zwłaszcza tych, którzy są bliscy śmierci.

---

²⁸ K. Rahner, *Das neue Bild der Kirche*, [w:] *Schriften zur Theologie*, BD 8, Einsiedeln 1967, s. 336.

²⁹ W. Przygoda, *Funkcja charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, Lublin 1998 r., s. 175.

³⁰ Wynika to z definicji proboszcza wskazanej w kan. 519 KPK. Wykładni tego kan. dokonuje J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu...*, s. 417 – 418.

³¹ J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu...*, s. 432 – 433.

Powinien pomagać im przez modlitwę i posługę sakramentalną, głównie w formie namaszczenia chorych. Jego powinnością jest pouczenie chorych, aby nie zwlekali z przyjęciem tego sakramentu, gdyż służy on umocnieniu i pomaga wytrwać w cierpieniu, a często również w powrocie do zdrowia. Proboszcz powinien wzmacniać chorych także sakramentem pokuty, Komunią Świętą i dyspensą od postu³².

Proboszcz ma otaczać opieką biednych, samotnych, uchodźców i dotkniętych wszelkimi trudnościami. Powinien wspierać ich nie tylko pomocą duchową, ale również materialną, gdyż jak wskazuje kan. 1254 § 2 KPK, dobra Kościoła mają służyć dziełom miłosierdzia, a zatem w sposób szczególny ubogim. Jakkolwiek ustawodawca w tym kanonie nie wskazał osób starszych, to nie znaczy, że pominął ich. Należy bowiem przyjąć, że zostali oni zakwalifikowani do grupy osób chorych, samotnych lub dotkniętych szczególnymi trudnościami³³. Wskazany przez ustawodawcę krąg potrzebujących nie stanowi wyliczenia enumeratywnego, dlatego też nie ulega wątpliwości, że proboszcz zobowiązany jest otaczać opieką wszystkich, którzy jej potrzebują.

Proboszcz powinien popierać stowarzyszenia wiernych mające cele religijne (kan. 529 § 2 KPK). Niewątpliwie uregulowanie to należy odczytywać w związku z kan. 215 KPK. Wynika z tego wówczas, w kontekście działalności charytatywnej, proste przesłanie ustawodawcy, wskazujące na obowiązek proboszcza do wspierania stowarzyszeń wiernych, które zakładane są w celu świadczenia dzieł miłości.

Proboszcz powinien dbać o to, aby wierni, troszcząc się o wspólnotę parafialną, czuli się członkami zarówno diecezji, jak i Kościoła powszechnego i brali czynny udział w budowaniu tej

---

³² Szczegółowe regulacje odnośnie sakramentu namaszczenia chorych - Kan. 919 § 3; 530, 3; 998; 1001; 1003 – 1004 KPK.

³³ J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu...*, s. 433.

Wspólnoty³⁴. Od tego, jak intensywnie proboszcz będzie realizował swe obowiązki w zakresie posługi charytatywnej i od tego, jaki będzie dawał przykład w tym zakresie własnym postępowaniem, zależy stopień rozbudzenia ducha miłości wśród parafian oraz ich spontaniczność niesienia pomocy wszystkim potrzebującym. Nieporozumieniem, bowiem byłoby oczekiwanie pomocy od organizacji charytatywnych na każde żądanie i w każdej najdrobniejszej potrzebie. Podstawowe posługi muszą być realizowane przez samą wspólnotę parafialną³⁵.

6. Instytuty Życia Konsekrowanego

Dokonując przedmiotowej analizy nie sposób byłoby pominąć stan życia konsekrowanego, który stanowi dla Kościoła cenny bodziec do coraz większej wierności Ewangelii, jest integralną częścią jego życia i świętości. W kan. 573 § 1 KPK została podana definicja życia konsekrowanego stwierdzająca, że przez profesję rad ewangelicznych jest ono trwałą formą życia, w której wierni pod działaniem Ducha Świętego naśladując Chrystusa oddają się Bogu, ażeby osiągnąć doskonałą miłość w służbie Królestwa Bożego i stawszy się w Kościele wyraźnym znakiem, zapowiadać niebieską chwałę.

Istnieją różnorodne formy życia konsekrowanego: w instytutach zakonnych, instytutach świeckich, w stowarzyszeniach życia apostołskiego i innych³⁶. Te różne formy życia konsekrowanego regulowane są własnym prawem (kan. 573 § 2 KPK), zgodnie z zasadą słusznej autonomii (kan. 586 § 1 KPK). Autonomia ta jest konieczna do ochrony wierności charyzmatowi pierwotnemu

---

³⁴ Tamże, s. 434.

³⁵ K. Lehmann, *Caritas der Gemeinde*, [w:] *Caritative Diakonie*, s. 52.

³⁶ Analiza tych form nie stanowi istoty pracy, należy jednak wskazać, że ustawodawca dzieli kodeksowe normy na te, które są wspólne wszystkim instytutom życia konsekrowanego (kan. 573 – 606) te, które dotyczą instytutów zakonnych (kan. 607 – 709) oraz normy poświęcone instytutom świeckim (kan. 710 – 730).

każdego instytutu. Podstawowe elementy tego charyzmatu zawarte są w konstytucji instytutu³⁷.

Należy zauważyć, że świadczenie dzieł miłości ma zasadnicze znaczenie dla osób konsekrowanych. W części III tytule II rozdziale IV Księgi *Lud Boży* wskazano obowiązki i prawa Instytutów oraz ich członków. Jako obowiązek podstawowy, stanowiący źródło wszystkich innych, ustawodawca kodeksowy wskazał w kan. 662 KPK, że za najważniejszą zasadę swego życia zakonnicy powinni uznać naśladowanie Chrystusa wskazane w Ewangeliach oraz w ich własnych konstytucjach. Normy konstytucyjne nie zastępują Ewangeliach, lecz mają jedynie uwypuklać te elementy, które odpowiadają myśli założyciela, zdrowym tradycjom i składają się na specyficzne dziedzictwo duchowe. Naśladując wiernie Chrystusa nie sposób pominąć tak ważnej części Jego działalności, jaką jest posługa miłości bliźniego, będąca najbardziej wiernym sposobem realizowania Jego przykazania.

O istocie działalności charytatywnej dla apostołstwa Instytutów przekonuje regulacja wskazana przez ustawodawcę w rozdziale V w kan. 676 KPK. Stwierdzono w niej, że instytuty laickie³⁸ przez dzieła miłosierdzia dotyczące ducha i ciała uczestniczą w pasterskim zadaniu Kościoła i świadczą ludziom różnorodne usługi. Z tej racji powinny pozostawać wierne swemu powołaniu.

Działalność apostołska kleryckich³⁹ instytutów zakonnych skupia się głównie wokół różnych posług duszpasterskich,

---

³⁷ L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, Poznań 1999, s. 317-318.

³⁸ Definicja instytutu laickiego znajduje się w kan. 588 § 3 KPK. Stwierdzono w niej, że instytut nazywa się laickim, gdy za taki został uznany przez władzę kościelną, na mocy jego natury, charakteru i celu ma właściwe sobie zadania, określone przez założyciela czy prawnie ustaloną tradycję, nie zawierającą w sobie wykonywania święceń.

³⁹ Definicja instytutu kleryckiego znajduje się w kan. 588 § 2 KPK. Instytut nazywa się kleryckim, gdy z racji celu, czyli zamierzenia założyciela, ewentualnie na podstawie prawomocnej tradycji, pozostaje pod zarządem duchowym, podejmuje wykonywanie święceń i jako taki jest uznawany przez władzę kościelną.

związanych z wykonywaniem władzy święceń⁴⁰. Większość zakonników stanowią w Kościele jednak członkowie żeńskich i męskich instytutów laickich. Odnosnie ich pracy apostołskiej w Kodeksie wyraźnie stwierdzono, iż uczestniczą oni w pasterskim zadaniu Kościoła. Zatem, należy stwierdzić, że Kościół przez dzieła miłosierdzia, dotyczące ducha i ciała, a wykonywane przez te instytuty, także realizuje swe pasterskie zadanie. Są one ogólnym zadaniem zbawczym wykonywanym dla ludzkości. Dzieła miłosierdzia są szczególnie udziałem w zadaniu nauczania i uświęcania, natomiast udział instytutów laickich we władzy rządzenia jest z natury rzeczy o wiele mniejszy i realizuje się według postanowień zawartych w kan. 129 § 2 KPK i partykularnych wskazań władzy kościelnej⁴¹. Ustawodawca nie wylicza w kan. 676 KPK nawet przykładowych dzieł miłosierdzia, co do duszy i ciała. Dlatego też w tym zakresie aktualne jest nauczanie katechetyczne Kościoła, które jako uczynki miłosierdzia, co do duszy wskazuje pouczanie, radzenie, pocieszenie, umacnianie, przebaczenie i cierpliwe znoszenie krzywd. Natomiast uczynki, co do ciała mają zwłaszcza polegać na tym, aby nakarmić głodnych, bezdomnym dać dach nad głową, nagich przyodziać, chorych i więźniów nawiedzać, umarłych grzebać. Przy czym jednym z podstawowych świadectw miłości bliźniego jest jałmużna (KKK 2447). Działalność charytatywna instytutów ma obejmować wszystkie dzieła inspirowane biblijną koncepcją miłosierdzia chrześcijańskiego⁴². Ustawodawca zaznacza, że przez te dzieła instytuty „świadczą ludziom różnorodne usługi”. Otóż instytuty laickie w ramach własnych celów pełnią służbę dla człowieka we współczesnym świecie. Dzięki temu przybliżają one ludziom Boga będącego Ojcem miłosierdzia. Ponadto prawodawca wzywa instytuty laickie, aby

---

⁴⁰ B. W. Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, T. 2, cz. III, Lublin 1990, s. 184.

⁴¹ Tamże.

⁴² Tamże, s. 185.

pozostały wierne swemu powołaniu nawet, jeśli w pojedynczych wypadkach niektórzy ich członkowie przyjmą święcenia⁴³.

Prawodawca w kan. 674 KPK odnosi się także do instytutów zakonnych całkowicie oddanych kontemplacji. Posiadają one bogatą tradycję w życiu Kościoła i ubogacają go owocami świętości i przykładem cnót. Zgodnie ze swą naturą spełniają one apostołstwo modlitwy, zwłaszcza za najbardziej potrzebujących oraz apostołstwo jałmużny⁴⁴.

Należy zatem stwierdzić, że członkowie życia konsekrowanego zostali przez ustawodawcę KPK zobowiązani do aktywnego udziału w wykonywaniu działalności charytatywnej Kościoła. Jako członkowie Ludu Bożego zgodnie z własnym powołaniem muszą wziąć odpowiedzialność za los drugie człowieka, zwłaszcza najbardziej potrzebującego.

---

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże, s. 181.